

УДК 811.111'27'42

**Мовчання – просодичний компонент
невербальної передачі сумніву**

Гнатюк А. В.

*Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*

Стаття присвячена дослідженню комплексного феномену мовчання як просодичної характеристики невербального спілкування, що застосовується для виявлення сумніву в англomовному художньому дискурсі. Особлива увага надається графічному та лексичному позначенню у дискурсі хезитативного мовчання, що включає когнітивні паузи хезитації та надкороткі послідовні суцесивні паузи. Сфера лексичного позначення хезитативного мовчання у дискурсі представлена переліком монолексемних та полілексемних одиниць, сфера графічного позначення – набором пунктуаційних знаків.

Ключові слова: комунікативне мовчання, силенціальний ефект, пауза, паузація, суцесивні паузи, хезитативне мовчання, сумнів, хезитація, дискурсивний потік, дискурсивне оточення.

Серед просодичних характеристик невербального спілкування, що застосовуються для виявлення сумніву, окремо виділяємо складний та комплексний феномен мовчання, що як силенціальний знак є стратегічним компонентом комунікативної діяльності людини та є предметом нашого дослідження (Безуглая Л. Р., Богданов В. В., Анохіна Т. О., Дауенгауер Б., Лі Х. Л., Зембулас М. та ін.) [1, с. 5; 4, с. 4–49; 5, с. 12–18; 22; 24, с. 157; 30, с. 193–195].

Як у східній, так і у західній філософії науковці дійшли висновку, що мовчання не є контрадикторним мовленню, а натомість його субститутом чи складовим, що зумовлює актуальність нашого дослідження (Вітгенштейн Л., Дауенгауер Б., Хайдеггер М., Мерло-Понті М., Пікард М., Бейтсон Г. та ін.) [19; 22; 23; 26; 28, с. 15; 29, с. 149].

Мартін Хайдеггер вважав мовчання конститутативною частиною дискурсу [23]. Моріс Мерло-Понті зазначала, що поза вербальним повідомленням існують приховані імпліцитні змісти, частину яких передає мовчання. Надходження нового змісту не обмежується вербальним повідомленням. Для того щоб змовчати, і у такий спосіб виконати невербальну дію, людині також необхідно володіти певною інформацією [26].

Метою дослідження є встановити, яким чином мовчання, що несе в собі прихований імпліцитний зміст сумніву, реалізується у сучасному англomовному художньому дискурсі. Для цього планується виконати такі завдання:

- встановити просодичну та психологічну природу мовчання;
- окреслити сферу лексичного представлення хезитативного мовчання у дискурсі;
- виокремити набір графічних маркерів мовчання у дискурсі.

Понад півстоліття тому у провокативній книзі “The World of Silence”, де досліджувались різні види мовчання, Макс Пікард писав: “Коли припиняється мовлення, починається мовчання. Але припинення мовлення не є причиною початку мовчання. Відсутність мовлення лише робить наявність мовчання очевиднішою” [28, с. 15].

Під мовчанням як силенціальним ефектом невербальної поведінки, мається на увазі індивідуально-психологічне та соціокультурне мовчання з притаманними йому ситуативно-комунікативним характером та залежністю від емоційного та ментального стану людини [1, с. 6–20].

Ще однією властивістю комунікативного мовчання є його спонтанність. На противагу спонтанному індивідуально-психологічному та індивідуально-соціальному мовчання, біологічне, фізичне мовчання людини є некомунікативним [3, с. 418–419; 4, с. 47–49; 6, с. 18–21; 7; 11, с. 48–53].

Багатозначність мовчання зумовлює його поліаспектність та полімодальність. Навчившись розуміти мовчання не лише як механізм роздумів, а як практику самокритичності, можливо створити значеннєві простори, у яких піддадуться реінтерпретації відомі психології емоції [19; 30, с. 107–127].

Соціокультурний та психологічний феномен мовчання є дискурсивним явищем, яке віддзеркалює стан комунікантів, їхні прагматичні наміри та соціокогнітивну діяльність [1, с. 131].

Мовчання породжується різними чинниками. Окрім експлікування сумніву і невпевненості, це ще й небажання розголосити таємну інформацію, відкрити справжній хід думок, підказати оптимальні способи рішення складних ситуацій тощо [1, с. 132]. Мовчання можна використати для осмислення думок, ідей, емоцій та дій. До інших імплікацій мовчання належать: індикація певного безмовного розуміння, маніфестація страхів відкрито висловитись та ціла гамма інших супутніх сумніву, невпевненості та хезитації емоцій та переживань [30, с. 203].

Така множинність імплікацій феномену мовчання передбачає, що декодування його семантики вимагає значних когнітивних зусиль, знань про комунікативну ситуацію та її учасників, а також про навколишній світ [15, с. 124–128].

Комунікативно значуще мовчання поділяється на декілька типів, які виникають в діалозі завдяки зміні комунікативних ролей [1, с. 33]:

I тип: мовчання адресата, мовчання у процесі спілкування;

II тип: мовчання комуніканта, мовчання замість мовлення;

III тип: еліпсис як мовчання-пропуск синтагматично надлишкового компонента [6, с. 21–22].

Кожним типом мовчання виконується окрема функція: першим типом – ролемаркуюча, другим – інформаційна, третім – синтаксично-конструктивна [6, с. 21–22].

На нашу думку, комунікативне мовчання на позначення сумніву відноситься до другого типу (мовчання комуніканта замість мовлення), а тому виконує інформаційну функцію – служить сигналом епістемічного стану сумніву співрозмовника, його хезитацій перед прийняттям рішення, ваганням з приводу підбору влучного слова чи репліки, невпевненості загалом [13, с. 276–282].

Мовчання притаманний ситуативний характер, а його актуалізація відбувається у мовленні. Просодична невербальна одиниця мовчання в умовах усної комунікації реалізується за допомогою пауз, які набувають мовних лексичних та немовних графічних позначень в англійському художньому дискурсі [1, с. 21].

Фонетична пауза є важливою складовою силенціального ефекту на просодичному рівні. Термін *паузація* характерний для усного дискурсу, в якому актуалізуються інтонаційні засоби комунікації. Паузація – один із невід’ємних елементів просодичної організації усного мовлення [1, с. 20]. Значимість функціонального навантаження пауз як конститuentів семантичної архітектури тексту неодноразово підкреслюється

лінгвістами та психологами (Дворжецкая М. П., Лисичкіна І. О., Анохіна Т. О., Антіпова А. М., Петренко І. В., Бумер Д. С., О'Коннел Д., Кришталь Д. та ін.) [1; 2, с. 8–10; 9; 14; 16; 20; 21, с. 174; 27, с. 50–67], Пауза в акустичному аспекті – зупинка у звучанні, а у фізіологічному – зупинка в артикуляції [1, с. 54–55]. За допомогою паузи як активно діючого компонента ритміко-інтонаційної схеми у писемному дискурсі виділяються синтагми, фрази та надфразові єдності [9, с. 25–28], у межах дискурсивного потоку встановлюються межі смислових квант, відображається когнітивна діяльність співрозмовника, а його мовлення структурується [2, с. 8–10; 21, с. 174].

Між паузою та мовчанням існують гіперо-гіпонімічні відношення: мовчання включає паузу як фонетичну складову. Важливо зазначити, що пауза – це не завжди мовчання, але мовчання у комунікативній поведінці без паузи не існує [1, с. 20–21].

Мовчання за кількісними характеристиками є наддовгою паузою при перериванні мовлення. Паузація займає дещо коротший проміжок часу, а найкоротші та найбільш повторювані паузи за малий період часу відображаються у мовленні у вигляді затинань чи заїкань, за умови, що останні не є вродженою вадою комуніканта, інакше такі надкороткі паузи становлять складову некомунікативного біологічного мовчання.

Хезитативні, емоційні та емфатичні паузи, що асоціюються з мовчанням, також називають когнітивними паузами. Частотність і тривалість таких пауз залежить від складності комунікативного наміру співрозмовника, а також від структурних просодичних характеристик мови, котрою мовець спілкується [12, с. 33]. Сміслові навантаження зупинки у мовленні полягає у продовженні надходження інформації навіть при перерві у артикуляційному звучанні [8, с. 358–367].

У дослідженні ми зосередимось на графічному та вербальному позначенні у дискурсі хезитативного мовчання; когнітивних паузах хезитації (хезитативних) – мовчазних перериваннях мовлення на незначний часовий інтервал, що сигналізують про перебування мовця у когнітивному епістемічному стані сумніву; надкоротких послідовних сукцесивних паузах, що створюють комунікативні дефекти мовлення, наприклад, затинання, заїкання.

Розглянемо лексичні вербалізатори хезитативного силенціального ефекту у дискурсі. Сфера представленості лексичних номінацій когнітивних хезитативних пауз та хезитативного мовчання загалом включає монолексемні та полілексемні одиниці, що експлікують кількісні та якісні характеристики досліджуваного явища [1, с. 132–133]. У сучасному англomовному художньому дискурсі феномен хезитативного мовчання відображається низкою вербалізаторів, серед яких найчастотнішими виявились *to pause/a pause, silence* та *to hesitate/hesitation*, як у режимі автономного функціонування, так і у складі колокацій. Наприклад, *to hesitate – a pause of hesitation, silence – short/long/ambiguous silence* і т. д.

Сучасні англomовні твори художньої літератури засвідчують застосування монолексемних і полілексемних одиниць на позначення сумніву при хезитативному мовчанні, паузах та затинаннях у мовленні. На лексичному рівні ідентифікуємо три семантичні парадигми вербалізаторів (ЛСП-1, ЛСП-2, ЛСП-3) хезитативної силенціальної поведінки із двома спільними буферними зонами (далі **БЗ-1, БЗ-2**), що включили словосполучення та ідіоми зі значеннями, котрі можуть однаково входити до складу усіх трьох парадигм та слугують їхньою єднальною ланкою.

1) ЛСУ-1 із домінантою “**silence**” обіймає 5 одиниць на позначення наддовгого хезитативного мовчання:

Іменники: *silence*.

Словосполучення: *to be silent, to become silent, to keep silent, say nothing*.

2) ЛСУ-2 із домінантою “**pause**” включає 50 номінацій для актуалізації хезитативних когнітивних пауз.

Іменники: (номінації процесу) pause, hesitation, hesitancy, vacillation, wavering, faltering, undecidedness, indecision, indecisiveness, irresolution, delay, demurral, waffle; (номінації суб'єкта) shyly-shallyer, dawdler.

Дієслова: pause, hesitate, waver, vacillate, delay, dilly-dally, wait, temporize, balk, boggle at, shrink from, demur, scruple, haver, jib at, stall, equivocate, tergiversate, fluctuate, alternate, dither, shilly-shally, splutter, lag, tarry, flounder, debate, ponder, waffle, dawdle.

Прикметники: hesitating, hesitant, wavering, vacillating,

Словосполучення, ідіоми: be hesitant of/about.

3) ЛСУ-3 із доміантою “**falter**” налічує 12 вербалізаторів надкоротких пауз, що переростають у комунікативні дефекти мовлення – затинання, заїкання.

Іменники: faltering, stammering.

Дієслова: stammer, stutter, stumble, fumble, falter.

Прикметники: faltering, stammering, stuttering, stumbling, fumbling.

4) У буферній зоні БЗ-1, що об'єднала ЛСУ-1, ЛСУ-2, ЛСУ-3, функціонують 17 словосполучень та ідіом, які номінують як хезитативне мовчання і паузи, так і комунікативні силенціальні дефекти мовлення, що спричиняються частими надкороткими хезитативними паузами: sit on the fence, the jury's (still) out, tics and twitches, been hit before, betwixt and between, between sixes and sevens, between a rock and a hard place, hold back, hang back, hem and haw, drag one's feet, drag one's heels, think twice, to give some thought to smth., not know where one stands, not know which way to turn, fall between two stools.

5) Феномен хезитативного мовчання у комунікативних діалогічних єдностях експлікується також вербальними заповнювачами, напр., well, ah, er, well, uh, mmm” [1, с. 40], що є наслідком “автоматичного фразування” (термінологія Альберта Мейрабіана “automatic phrasing” [25, с. 39]). Ці вербалізатори у кількості 6 одиниць становлять другу буферну зону БЗ-2, що тісно переплелась із ЛСУ-1, ЛСУ-2, ЛСУ-3 та БЗ-1.

Хезитативний силенціальний ефект у художньому дискурсі простежується не лише завдяки майстерності наратора вживати вербальні номінації на його позначення, але й шляхом застосування *графіки мовчання* (термін Анохіної Т. О. [1; 131]), що експресивно візуалізує епістемічний стан мовця завдяки оперуванню знаками пунктуації.

Функціонування графіки мовчання, як і пунктуаційних знаків на позначення інших станів, емоцій та переживань мовця є предметом вивчення різних студій (Єрмоленко Л. Ю., Рождественский Ю. В., Шварцкопф Б. С.) [1, с. 58; 10, с. 104–109; 17; 18, с. 1–2].

Графічним знакам, семантика котрих передає мовчання, притаманна функція екстеріоризатора. Успішність процесу кодування та декодування семіотичного коду залежить від вміння автора кодувати знаки та здібностей читача ці знаки розпізнавати [1, с. 58].

У комунікативних діалогічних єдностях в умовах писемного дискурсу екстеріоризація хезитативного мовчання, пауз та затинання відбувається завдяки застосуванню таких чотирьох графічних маркерів, як три крапки, тире, знаки питання та оклику [1, с. 130–132], а також шляхом редуплікації даних знаків чи їх комбінацій. Як результат, читач має змогу правильно розбити діалогічні єдності на тематичні складові, відтворити подумки ритміку мовлення та інтерпретувати епістемічний стан сумніву продуцента, а також і інші супутні стани та емоції.

Розглянемо, яким чином контекст сумніву вербалізується намінаціями силенціальної поведінки у дискурсі на прикладі функціонування однієї із найчастотніших лексем на його позначення **pause** та словосполучення “**to say nothing**”.

(1) “Levine *paused*. “I don't really know how to ask the next question, Jill,” she said.

Jill waited. She didn't either.

"I believe," continued Levine, "that there's general acknowledgement that undercover operatives may have to take drugs at times during covert operations in order to divert suspicion?"

Jill said nothing.

"Have you had to do that?"

"No," said Jill. She'd been told to lie if asked that question in court." [31, с. 36].

Вагання адресанта (*Levine*) у доречності постановки запитання адресату ("*Jill*") відобразилось в умовах комунікативної діалогічної єдності у вигляді короткої когнітивної хезитативної паузи, лексично номінованої у дискурсі "*paused*". Нульовим субституттом відповіді адресата на провокативне запитання щодо приймання наркотиків працівниками спецслужб, виступає наддовге мовчання "*Jill said nothing*". Виявлена номінація силенціальної поведінки вербалізує сумніви *Jill* з приводу доцільності правдивої відповіді, а силенціальний ефект розцінюється як невербальна відповідь адресантом та спонукає його до переходу до наступної репліки "*Have you had to do that?*". Цього разу адресатом уже прийняте рішення щодо тактики мовленнєвої поведінки, і, заручившись попереднім досвідом реакції на схожі запитання ("*She'd been told to lie if asked that question in court*"), без тіні сумніву звучить негативне "*No*".

Крім власне номінацій силенціальної хезитативної поведінки, для позначення епістемічного стану сумніву комунікантів наратором можуть застосовуватись лексичні заповнювачі, на зразок "*well, hm, ah*" і т. д. До того ж лексичні заповнювачі, що є наслідком автоматичного фразування, можуть поєднуватись із лексичними номінаціями у дискурсі, як, наприклад, у наступному діалозі.

(2) "Are you busy?"

"Designing a website," he said.

"Is that for work?"

"Nope. I'm between assignments."

"So what's the website for?" she asked.

A pause. "Well, I don't know. Just thought I should see whether I could do it." [31, с. 156].

Інтерпретація хезитативної невербальної семантики паузації ("*A pause.*") полегшується комбінуванням цієї лексичної номінації із лексичним заповнювачем "*Well*", котрий також вказує на сумнів інтерактанта. Правильність тлумачення паузацій як хезитативних підтверджується вербальним повідомленням комуніканта, що звучить після паузи "*I don't know*". Таким чином, ідентифікація семантики вербалізаторів хезитативного мовчання спрощується завдяки їхньому комбінаторному функціонуванню та інтерпретацією дискурсивного оточення.

У англomовному художньому дискурсі сумнів, що есплікується мовчанням знаходить вияв не лише у вербальних номінаціях, але й у графічних вкрапленнях. Номінації хезитативного мовчання та графіка мовчання активно поєднуються наратором у комунікативних діалогічних єдностях задля створення оптимальних умов для успішного декодування сумніву читачем. Ілюстрацією описаного явища є такі дискурсивні потоки.

(3) "At four-thirty he called.

"Dr. Delaware? This is Milo Sturgis. Detective Sturgis."

"What can I do for you, Detective?"

"How are you feeling?"

"Much better, thank you."

"That's good."

There was a silence.

"Uh, Doctor, I'm kind of on shaky ground here ..."

"What's on your mind?"

“You know, I was in the Medical Corps in Vietnam. We used to see a lot of something called acute stress reaction. I was wondering if...”

“You think that’s what I’ve got?”

“Well...”

“What was the prescribed treatment in Vietnam?”

“We got them back into action as quickly as possible. The more they avoided combat the worse they got.”

“Do you think that’s what I should do? Jump back into the swing of things?”

“I can’t say, Doctor. I’m no psychologist.”

“You’ll diagnose but you won’t treat.”

“Okay, Doctor. Just wanted to see if—”

“No. Wait. I’m sorry. I appreciate your calling.” I was confused, wondering what ulterior motive he could possibly have.

“Yeah, sure. No problem.”

“Thanks, really. You’d make a hell of a shrink, Detective.”

He laughed.” [32, с. 39–41]

Під час телефонної розмови між детективом (*Detective*), який є адресантом мовлення, та лікарем (*Doctor*) – адресатом мовлення, обидва неодноразово експлікують власні сумніви силенціальною поведінкою, котра лексично відобразилась у номінації “*There was a silence*”, заповнювачах “*Uh*”, “*Well*”, та пунктуаційно шляхом застосування знаку тире “*Just wanted to see if—*”, і тричі у вигляді трьох крапок “*I’m kind of on shaky ground here ...*”, “*I was wondering if ...*”, “*Well ...*”.

У наступному дискурсивному потоці спостерігається аналогічна ситуація – поєднання графіки хезитативного мовчання із його лексичними номінаціями.

(4) “I know. But it seems like that’s the way it happens. One second you’re fine, the next you feel like you’re about to die.” A shiver ran through Eve despite the insane heat. Everyone seemed to be getting sick. Flu X, people were calling it. It wasn’t swine flu or bird flu, although some of the symptoms, like fever and chills and vomiting, were the same. It was a strain no one had ever seen before. Some of the talking heads on TV were saying it wasn’t the flu at all. All anybody knew for sure was that it was contagious. Extremely.”

“Eve ...” Jess *hesitated*. “I’m scared. I mean, I’m sitting here poolside on a freakishly beautiful day, drinking mangolicious iced tea. But I’m only pretending ... *I don’t know* what I’m pretending.” [33, с. 15]

У репліці адресанта (*Eve*) сумнів декодується завдяки інтерпретації семантики дієслова “*hesitated*” у поєднанні з пунктуаційним знаком трьох крапок – графічним силенціальним візуалізатором сумніву, що двічі застосовується у комунікативній діалогічній єдності “Eve ...” Jess *hesitated*”, “But I’m only pretending ... I don’t know what I’m pretending.” Дискурсивне оточення екстеріоризаторів мовчання “*I don’t know*” підтверджує перебування комуніканта у епістемічному стані сумніву та невпевненості очікуванні розвитку подій.

Висновки. Таким чином, епістемічний стан сумніву комуніканта, що знаходить вияв у невербальній просодичній поведінці мовчання, пауз, затинань (три просодичних одиниці), передається у дискурсі за допомогою вербальних номінацій, вербальних заповнювачів та шляхом застосування графіки мовчання. Кількість виявлених лексичних вербалізаторів становить 90 одиниць, графічних знаків – 4 одиниці. Як графічні знаки, так і лексеми можуть застосовуватись автономно та у різноманітних комбінаціях, що, у випадку вдалого оперування ними наратором, спрощує процес декодування епістемічного стану сумніву учасників дискурсу читачем. Вважаємо перспективним подальше дослідження не лише просодичних компонентів, що слугують для вираження сумніву в дискурсі, а також кінестетичних і проксемічних елементів автономно та у поєднанні між собою.

Список літератури

1. Анохіна Т. О. Семантизація категорії мовчання в англомовному художньому дискурсі: [монографія] / Т. О. Анохіна. – Вінниця: Нова книга, 2008. – 160 с.
2. Антипова А. М. Система англійської речової інтонації / А. М. Антипова. – М.: Высшая школа, 1979. – 132 с.
3. Арютунова Н. Д. Феномен молчания // Язык о языке: сб. статей / Н. Д. Арютунова. – М.: Язык русской культуры, 2000. – С. 417 – 436.
4. Безуглая Л. Р. Значимое молчание в системе прагматической импликации / Л. Р. Безуглая // Вісник ХНУ. – 2004. – № 636. – С. 47–49.
5. Богданов В. В. Молчание как нулевой речевой акт и его роль в вербальной коммуникации / В. В. Богданов // Языковое общение и его единицы. – Калинин, 1986. – С. 12–18.
6. Богданов В. В. Функции вербальных и невербальных компонентов в речевом общении / В. В. Богданов // Языковое общение: единицы и регулятивы: межвуз. сб. научн. труд. – Калинин, 1987. – С. 18–25.
7. Богданов К. А. Очерки по антропологии молчания / К. А. Богданов. – Спб.: РХГИ, 1997. – 352 с.
8. Введенская Л. А. Культура речи / Л. А. Введенская. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. – 448 с. – Серия “Учебники, учебные пособия”).
9. Дворжецкая М. П. Паузы / М. П. Дворжецкая // Текстовая перспектива языковых единиц. Проблемы текстуральной лингвистики. – К.: “Вища школа”. – 1983. – С. 25–28.
10. Єрмоленко Л. Ю. Символізм піктографічних та ідеографічних написань / Єрмоленко Л. Ю. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2000. № 29. – С. 4 – 6. – (Серія “Іноземна філологія”).
11. Карасик В. И. Язык социального статуса / В. И. Карасик. – М.: ИТДГК “Гнозис”, 2002. – 333 с.
12. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: [підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів освіти] / М. П. Кочерган. – К.: Академія, 1999. – 288 с.
13. Крижанівська М. В. Невербальні елементи комунікації як складові комунікативної компетенції у дискурсі телеінтерв'ю / М. В. Крижанівська // Мовні і концептуальні картини світу. – 2002. – №7. – С. 275–285.
14. Лисичкіна І. О. Паузація реклами як фактор часової компресії / І. О. Лисичкіна // Треті Каразинські читання: методика і лінгвістика – на шляху до інтеграції. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2003. – С. 99–101.
15. Морозова Е. И. Ложь как дискурсивное образование: лингвокогнитивный аспект / Е. И. Морозова. – Х.: Экограф, 2005. – 299 с.
16. Петренко І. В. Лінгвоакустичні характеристики паузації в сучасному англомовному дискурсі (експериментально-фонетичне дослідження чоловічого та жіночого мовлення в дидактичній сфері): автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 04 “германські мови” / І. В. Петренко. – К., 2000. – 18 с.
17. Рождественский Ю. В. Лекции по общему языкознанию / Ю. В. Рождественский. – М.: Высшая школа, 1999. – 384 с.
18. Шварцкопф Б. С. Внимание: кавычки! / Б. С. Шварцкопф // Русская речь. – Л., 1967. – № 4. – С. 1–2.
19. Bateson G. Steps to an Ecology of Mind / G. Bateson. – Nortvale: Jason Aronson, 1987. – 565 p.
20. Boomer D. S. Hesitation Pauses and Juncture Pauses in Speech / D. S. Boomer, A. T. Dittman // Language and speech. – 1962. – № 63. – P. 215–220.
21. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of Language / D. Crystal. – Cambridge: Cambridge University Press, 1997. – 480 p.
22. Dauenhauer B. Silence: The Phenomenon and Its Ontological Significance. Studies in Phenomenology and Existential Philosophy / B. Dauenhauer. Bloomington: Indiana University Press, 1980. – 213 p.
23. Heidegger M. History of the Concept of Time / Heidegger M. – Bloomington: Indiana University Press, 1992. – 329 p.
24. Li H.-L. Silences and Silencing Silences / H.-L. Li // Philosophy of Education. – Illinois: University of Illinois Press, 2001. – P. 157–165.

25. Mehrabian A. Nonverbal Communication / A. Mehrabian. – Aldine-Atherton, Illinois: Chicago, 1972. – 226 p.
26. Merleau-Ponty M. Signs / M. Merleau-Ponty M. – Chicago: Northwestern University Press, 1964. – 355 p.
27. O'Connell D. C. Semantic Determinants of Pauses / C. Daniel O'Connell, S. Kowal, H. Hörman // Psychologische Forschung. – Berlin: Springer, 1969. – № 33. – P. 50–67.
28. Picard M. The World of Silence / M. Picard. – Chicago: Henry Regnery, 1952. – 231 p.
29. Wittgenstein L. Tractatus Logico-Philosophicus / L. Wittgenstein. New York: Humanities Press, 1961. – 149 p.
30. Zembylas M. The Sound of Silence in Pedagogy / M. Zembylas, P. Michaelides // Educational Theory. – 2004. – Vol. 54, № 2. – P. 193–210.

Список ілюстративних джерел:

31. Giarratano L. Black Ice / L. Giarratano. – Australia: Random House, 2010 – 320 p.
32. Kellerman J. When the Bough Breaks / New York: Random House Publishing Group, 2003 – 448 p.
33. Meredith A. Dark Touch – Fever / Meredith A. – RHCB Digital, 2011 – 240 p.

Гнатюк А. В. **Молчание – просодический компонент невербальной передачи сомнения** // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации» Том 26 (65). № 1 – С.104-111

Статья посвящается исследованию комплексного феномена молчания как просодической характеристики невербального общения, которая используется для выражения сомнения в англоязычном художественном дискурсе. Особое внимание придается графическому и лексическому обозначению в дискурсе хезитативного молчания: когнитивных пауз хезитации и кратких последовательных сукцессивных пауз. Сфера лексического обозначения хезитативного молчания в дискурсе представлена перечнем монолексемных и полилексемных единиц, а сфера графического обозначения – набором пунктуационных знаков.

Ключевые слова: коммуникативное молчание, силенциальный эффект, пауза, паузация, сукцессивные паузы, хезитативное молчание, сомнение, хезитация, дискурсивный поток, дискурсивное окружение.

Gnatiuk A. V. **Silence as a prosodic component of non-verbal expression of doubt** // Scientific Notes of Taurida V. I. Vernadsky National University. – Series: Philology. Social communications. – 2013. – Vol. 26 (65). No 1 – P.104-111

The article is dedicated to the research of the complex phenomenon of silence and its expression of doubt in contemporary English-language fictional discourse. Silence is treated as an integral prosodic component of nonverbal communication. Special attention is drawn to the means of expression the silence of doubt in fictional discourse, both lexical and graphic means of such expression are recognized and given a proper analysis. The silence of doubt finds its realization in contemporary English-language fictional discourse by application of cognitive pauses of hesitation and short successive pauses. The sphere of lexical designation of hesitation silence in discourse is represented by a catalogue of monolexic as well as polylexemic units. Lexical designators of hesitation silence in discourse belong to different parts of speech and may even take form of idioms. The sphere of graphic designation encompasses a number of punctuation marks. Lexical and graphic designators of silence of doubt also appear in combinations in discourse which maximizes the effect of hesitation they produce.

Key words: Communicative silence, silencing effect, pause, pausation, successive pauses, hesitation silence, doubt, hesitation, the flow of discourse, discourse environment.

Поступила до редакції 15.04. 2013 р.